

KİTAP İNCELEMESİ

Faruk YALVAÇ, *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları - Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler*

(Ankara, İmge Kitabevi, 2017)

Öznur AKCALI YILMAZ

Araştırma Görevlisi, Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Akcalı Yılmaz, Öznur, Kitap Değerlendirmesi: "Faruk Yalvaç, *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları - Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler*, Ankara, İmge Kitabevi, 2017", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 16, Sayı 63, 2019, s. 141-143, DOI: [10.33458/uidergisi.621337](https://doi.org/10.33458/uidergisi.621337)

Erişim İçin: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.621337>

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler

E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Marxizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları

Faruk Yalvaç (Der.)

İmge Kitabevi, Ankara 2017, 340 Sayfa, ISBN: 9789755338699

Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler

Faruk Yalvaç (Der.)

İmge Kitabevi, Ankara, 2017, 409 Sayfa, ISBN: 9789755338972

Öznur AKCALI YILMAZ

*Araştırma Görevlisi, Doktora Adayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.
E-posta: oznurakcali@gmail.com*

Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplinine uzun bir süre hakim olan anaakım teorilerin aksine Marxizm Uİ’de kendine ancak 1980’li yılların sonunda, pozitivism sonrası dönemde bir yer bulabilmiştir. Bu sebeple, Marxizm ve Uİ üzerine yapılan ve Marxizm’in Uİ’ye olan potansiyel katkılarının neler olabileceği yönündeki tartışmaları içeren çalışmalar Türkiye’de diğer teoriler kadar çeşitlenmemiş ve sınırlı kalmıştır. Marxizm, Soğuk Savaş ideolojik yapısı çerçevesinde sosyalist ülkelerin rejimleriyle özdeşleştirilmiş ve bir sosyal teori olarak Marxizm, Uİ’nin gündemine gelmemiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşme ya da Marksist bir bakış açısından kapitalizmin evrenselleşmesi Marxizm’in tezlerinin yeniden gündeme gelmesine ve bu tezlerin etrafında yoğun tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gerçekten de Marxizm’in devlet anlayışı, kapitalizm ve devletler sistemi arasındaki ilişkiye olan vurgusu ve uluslararası ilişkilere olan sınıfsal bakış açısı, Uİ teorilerine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle devlet-merkezci uluslararası ilişkiler okumasına yönelik eleştiri sunan Marksist teori geleneği, uluslararası ilişkilerde de esas olarak sınıf temelli bir analiz önermektedir. Ayrıca Marxizm, üretken bir şekilde, yeni bakış açıları ve yaklaşımları da ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, Marxizm’in Uİ anlayışı ve uluslararası ilişkilere getirdiği yeni kavramlar, bu alanda yapılacak kapsamlı ve detaylı çalışmalara olan ihtiyacı da beraberinde getirmiştir.

Faruk Yalvaç tarafından derlenen “Marxizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları” ve “Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler” başlıklı iki kitap Marxizm-Uİ ilişkisini kapsamlı bir şekilde ele alarak Uİ yazınında çok önemli bir eksiği tamamlamaktadır. Aynı yıl içinde (2017) basılan ve birbirinin devamı olan iki kitaptan ilki, temel Uİ teorilerinin Marxizm açısından bir değerlendirmesini sunmaktadır. Bu anlamda kitap, mevcut teori kitaplarında kısıtlı bir şekilde ele alınan Uİ’de Marxizm konusunu detaylı bir şekilde incelemekle kalmayıp, diğer teorilerin de Marxizm açısından bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Sekiz bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde Faruk Yalvaç, Marksist bir Uİ kuramının neler içerdiğini Marxizm’in temel kavramları çerçevesinde açıklamakta, Marxizm ve Uİ arasındaki karmaşık ilişkiyi irdelemektedir. Bunu yaparken, Marxizm’in Uİ tartışmalarına girişinin çeşitli aşamalarını ayrıntısıyla incelemekte ve Marxizm-Uİ ilişkisinin günümüzdeki kuramsal tartışmalarını değerlendirmektedir. Kitap bir bütün olarak “uluslararası ilişkilerin Marksistleşmesi, uluslararası

da Marksizm'in bir boyutu haline gelmesi"(s.65) şeklinde özetleyeceği sürecin karşılıklı etkileşim ve katkılarını ele almaktadır. Kitap temel Uİ teorilerinin Marksizm ile ilişkisini gösteren sistematik bir yapı sunmakta ve kitapta sırasıyla Realizm, Liberalizm, Eleştirel Teori, İnşacılık, Feminizm, Postmodernizm ve Yeşil Teori ile Marksizm arasındaki ilişkiler Marksizm'in temel kavramları açısından bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Her bölüm konunun Uİ'deki genel bir tanımını yaptıktan sonra, konuyu Marksizm'in temel kavramları açısından değerlendirmektedir.

Realizm ve Marksizm başlıklı ikinci bölümde, iki teori karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenmektedir. Karşıtlıkların ve benzerliklerin değerlendirilmesinden sonra, Marksizm ile farklı bir kavramsallaştırma imkanının ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Liberal Kuram ve Marksizm başlıklı üçüncü bölüm ise bu iki kuramın karşılaştırmasını enternasyonalizm bağlamında ele almaktadır. Sosyal İnşacılık ve Marksizm bölümünde ise sosyal inşacılığın temel önermeleri ve uluslararası ilişkilerdeki yerine değinilmiş ve ardından maddecilik-idealizm tartışması ile yapı-yapan tartışması olmak üzere iki temel tartışma ekseninde Marksizm ve sosyal inşacılık karşılaştırılmıştır. Kitabın dördüncü bölümü, Eleştirel Kuram ve Marksizm başlığını taşımaktadır. Bu bölümde birbiriyle bağlantılı ancak farklılaşan yönleriyle Frankfurt Okulu ve Gramscici eleştirel kuramın Marksizm açısından incelemesi ve Uİ açısından bir değerlendirilmesi yapılmaktadır. "Feminizm ve Marksizm" bölümü ise Uİ'deki verili kabul edilen devlet ve güvenlik gibi bazı kavramlara yönelik feminist eleştiriyi ele almakta ve Marksizm'in aynı konuya yönelik eleştirileriyle birlikte feminist bakış açısını değerlendirmektedir. "Mutsuz evlilik" benzetmesi yapılan Marksizm ve feminizmin ortak noktaları olan değişim ve özgürleşme alanında birbirine nasıl katkı sağladığı ve bunun Uİ ile ilgili farklı boyutları irdelenmektedir.

"Post-modernizm ve Marksizm" başlıklı yedinci bölümde Post-modernizmin Uİ'de bireysel subjektiviteyi nasıl kuramsallaştırdığı ve verili kabul edilenleri nasıl yapıbozuma uğrattığı açıklanmaktadır. Bundan sonra, Marksizm ve post-modernizmin kesiştiği ve ayrıştığı noktaların epistemolojik ve ontolojik değerlendirmesi yapılarak tartışma tamamlanmaktadır. Son bölümde ise Uİ'ye yeni giren ancak çevre ve küreselleşme gibi önemli tartışmaların yer aldığı "Yeşil Kuram ve Marksizm" ele alınmıştır. Bu bölümde Marksizm'in insan merkeziliğinin doğayı dışlaması varsayımıyla uzaklaşan iki kuramın, Uİ'deki devlet-merkezliğin eleştirisinde yakınlaştığına ve birbirine katkı sağlama olasılığını gündeme getirdiğine değinilmiştir.

Kitap bir bütün olarak düşünüldüğünde, her bir Uİ teorisini açıklamakla kalmayıp bunların Marksizm perspektifinden değerlendirmesini de yaptığından mevcut Uİ teorileri kitaplarından farklıdır. Bu anlamda kitap bir teoriyi başka bir teorinin perspektifinden anlatması ve Marksist teorinin sadece uluslararası ilişkileri değil, Uİ teorilerini de inceleyebileceğini göstermesi bakımından orijinal bir katkı sunmaktadır.

İlk kitabın devamı niteliğinde olan "Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler" ise yazarın ifadesiyle "devlet, devletler sistemi, devletler hukuku, güvenlik, emperyalizm, kompleksite teorisi" (s.7) gibi Uİ'nin temel kavramlarıyla ilgili Marksist inceleme ve tartışmaları sunmaktadır. İlk kitapta uluslararası ilişkiler kuramlarının Marksizm ile olan ilişkisi sunulurken, ikinci kitapta uluslararası ilişkilerde belli kavram, konu ve temaların Marksizm açısından değerlendirilmesi ele alınmaktadır. Kitap bu çerçevede Uİ'deki devlet, güvenlik, emperyalizm, kapitalizm-devletler sistemi ilişkisi, uluslararası hukuk, hegemonya, Batı-merkezlik, kompleksite kuramı, uluslararası siyasal iktisat gibi önemli konu ve bunlarla ilgili kavramların Marksist yorumlarını sunmakta ve değerlendirmektedir. Bütün bu konuların Marksizm'le ilişkisinin incelendiği kitapta, bir taraftan ana akım Uİ ile

karşılaştırıldığında bu kavramlara ilişkin Marksist yaklaşımların temelleri sunulurken, aynı zamanda bizzat Marksist sosyal teori içindeki tartışmalara da geniş yer verilmektedir. Örneğin, kitabın en zengin ve ilginç makalelerinden birisi olan Meta Mübadelesi Kuramı ve Uluslararası Hukuk incelemesi, hem ana akım hukuk yaklaşımlarını hem de Marksist uluslararası hukuk anlayışlarını çok kapsamlı bir şekilde sunmaktadır.

Kitapta, hem Uİ için üzerinde çok sayıda tartışmanın yapıldığı temel konular, hem de Uİ'ye yeni giren ve henüz yeni tartışılmaya başlayan konular bir arada bulunmaktadır. Devlet konusu Uİ'de incelenmekten ziyade, varsayılan bir kavramdır. Bu nedenle devlet kavramının Marksist incelemesinin yapıldığı ilk makalede devlet ayrıntılı olarak tartışılmakta ve devlet genel olarak ele alındığı gibi soyut bir kavram olarak değil, toplumsal güçler ve üretim ilişkileri ile olan ilişkisi çerçevesinde tartışılmaktadır. Yine bir sonraki bölümde ele alınan emperyalizm kuramı da ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Emperyalizm kavramı Uİ'de neredeyse unutulmuş bir kavramdır. Kullanıldığı ölçüde de bir hakimiyet kurma gibi çok genel ifadeyle tanımlanmaktadır. Ancak Marksist teori açısından değerlendirildiğinde, Uİ'nin temel teorisi emperyalizmdir ve bu tarihsel gelişmeye özgü bir olgudur. Daha da ileri gidilerek, Marksist bir yaklaşım açısından Uİ'nin en önemli kuramının emperyalizm olduğu ileri sürülebilir.

Kitabın bir diğer bölümü, devletler sistemi ve kapitalizm ilişkisini tartışmaktadır. Bu uluslararası tarihsel sosyolojinin en tartışmalı konusudur ve hala sonuçlanmamış zengin tartışmaların yer aldığı bir konudur. Bu konu emperyalizm kavramının da yeni kuramsal gelişmeler çerçevesinde yeniden bir değerlendirmesini de içermektedir. Bu konuyu tartışan makalede de Rosenberg, Teschke, Alex Callinicos gibi farklı düşünürlerin devletler sistemi-kapitalizm ilişkisi üzerindeki görüşleri eleştirel bir şekilde incelenmektedir. Bunun yanında, "Kompleksite Kuramı ve Diyalektik" başlıklı son bölüm, disiplinlerarası ve Uİ'de görece yeni olan bir konuya odaklanmaktadır. Yazar kompleksite kuramının Marksist bir kavram olan diyalektikle ilişkisini incelemektedir. Bu bölümde, bilim felsefesindeki tartışmalara da Uİ bağlamında yer verilmesi, konuya bir derinlik kazandırmıştır. Kitabın diğer bölümlerinde de güvenlik, devletler sistemi, politik ekonomi, hegemonya, açık Marksizm, eşitsiz ve birleşik gelişme kuramı, Batı-merkezcilik gibi hem temel Uİ konu ve kavramları hem de yeni kavramlar tartışılmıştır. Kitap bu açıdan bakıldığında çok farklı tartışmaları bir arada sunan çok zengin ve kapsamlı bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki kitap bir arada Türk Uİ disiplininde Marksizm gibi kuramsal uzmanlık gerektiren bir konuda yapılmış ilk çalışma olma niteliğini taşımaktadır. Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Teorileri başlıklı ilk kitap aynı zamanda Marksizmi tek tek Uİ teorileri çerçevesinde dünyada sistematik bir şekilde inceleyen ilk kitap olma özelliğini de taşımaktadır. Marksizm'in Uİ disiplininde yaşamakta olduğu Rönesans düşünüldüğünde, kitaplar tam da bu tartışmaların yoğun bir şekilde devam etmekte olduğu bir dönemde yayınlanmıştır. İkinci kitapta incelenen temel kavramlar ise birinci cildin tam bir tamamlayıcısı niteliğindedir; çünkü bu kitapta ilk kitapta ele alınan her bir teorelin temellerini oluşturan tartışmalar ve kavramların Marksizm'le ilişkileri ya da Marksist bakış açısından ve kavramlarından yola çıkılarak nasıl değerlendirilebileceği açıklanmıştır. Marksizmin Uİ'ye yaptığı katkıları yeniden düşünmek açısından Uİ çalışan herkesin, anlaşılır ve kapsamlı bir şekilde kaleme alınan bu kitapları okuması günümüz Uİ'sindeki tartışmaları anlamak ve tanımak açısından çok önemlidir.